

ผู้เสียหายในคดีอาญา

ในการดำเนินคดีอาญานั้น “ผู้เสียหาย” นับว่าเป็นบุคคลที่มีความสำคัญที่สุด เพราะจะเป็นบุคคลที่กฎหมายให้สิทธิหรืออำนาจในการดำเนินคดีแทบทุกขั้นตอน เริ่มตั้งแต่ การร้องทุกข์ การเป็นโจทก์ฟ้องคดี การเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการ การอุทธรณ์ ฎีกา ตลอดจนกระทั่งการใช้สิทธิที่จะระงับคดีด้วยการถอนคำร้องทุกข์ ถอนฟ้อง หรือยอมความ หรือถอนอุทธรณ์ และถอนฎีกา

บทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒(๔) ได้ให้คำนิยามศัพท์คำว่า ผู้เสียหายไว้โดยเฉพาะแล้ว ว่า “ผู้เสียหาย” หมายถึง บุคคลที่ได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำความผิดฐานใดฐานหนึ่ง รวมทั้งบุคคลอื่นที่มีอำนาจจัดการแทน ดังบัญญัติไว้ในมาตรา ๔,๕,๖

จากบทนิยามดังกล่าว กำหนดตัวผู้เสียหายในคดีอาญาไว้ ๒ ประการคือ

๑. ผู้เสียหายโดยตรง
๒. ผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหาย

หลักเกณฑ์ของการเป็นผู้เสียหายโดยตรง

- (๑) ต้องมีการกระทำความผิดอาญาฐานใดฐานหนึ่งเกิดขึ้น(ครบองค์ประกอบของความผิด)
- (๒) ผู้เสียหายต้องเป็นบุคคล(บุคคลธรรมดา หรือนิติบุคคล)
- (๓) บุคคลนั้นต้องได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำความผิดอาฐานนั้น(เสียหายต่อชีวิต ร่างกาย อนามัย ชื่อเสียง เสรีภาพ ทรัพย์สิน สิทธิอย่างหนึ่งอย่างใด)
- (๔) บุคคลนั้นต้องเป็น **ผู้เสียหายโดยนิตินัย**(ต้องไม่มีส่วนร่วมในการกระทำความผิด)

หลักเกณฑ์ของผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายตามมาตรา ๕,๕,๖

(๑) ป.วิ.อ. มาตรา ๕ หญิงมีสามีมีสิทธิฟ้องคดีได้เองโดยมิต้องได้รับอนุญาตจากสามีก่อนหาก ภริยาต้องการให้สามีฟ้องคดีแทนทำได้โดยการอนุญาตด้วยวาจา แต่หากภริยาจะฟ้องคดีแทนสามีจะต้องมี หนังสือมอบอำนาจจากสามีให้ฟ้องคดีแทน (มูลความผิดที่เกิดขึ้นต้องเกิดขึ้นในระหว่างที่เป็นสามีภริยากัน โดยชอบด้วยกฎหมาย)

(๒) ป.วิ.อ. มาตรา ๕ ผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายโดยตรงมี ๓ จำพวกคือ

๑. ตามมาตรา ๕(๑) บุคคลผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เยาว์และผู้ไร้ความสามารถ กำหนดให้ ผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาล เป็นผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เยาว์หรือคนไร้ความสามารถ เฉพาะแต่ ความผิดที่กระทำต่อผู้เยาว์หรือบุคคลไร้ความสามารถที่อยู่ในความดูแล (บิดามารดามีฐานะเป็นผู้แทนโดย ชอบธรรมของบุตร ผู้รับบุตรบุญธรรมเป็นผู้แทนโดยชอบธรรมของบุตรบุญธรรม แต่บิดาที่ไม่ชอบด้วย กฎหมายไม่มีฐานะเป็นผู้แทนโดยชอบธรรมของบุตร บิดาตามความเป็นจริงหรือโดยสายโลหิตแม้จะได้ แสดงออกถึงพฤติการณ์ว่าได้รับรองบุตรแล้วโดยพฤตินัย อันเป็นเหตุให้ผู้บุตรมีสิทธิได้รับมรดกของบิดาก็ตาม แต่ก็หาใช่เป็นบิดาโดยชอบด้วยกฎหมายของบุตรผู้เยาว์ จึงไม่ใช่ “ผู้แทนโดยชอบธรรม” ที่จะมีอำนาจ จัดการแทนตาม มาตรา ๕(๑))

๒. ตามมาตรา ๕(๒) บัญญัติให้ ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน สามี หรือภริยาผู้มีอำนาจจัดการแทน ผู้เสียหายโดยตรงได้ “เฉพาะแต่ความผิดอาญาที่ผู้เสียหายถูกทำร้ายถึงตายหรือบาดเจ็บจนไม่สามารถ จัดการเองได้” ดังนั้นผู้เสียหายโดยตรงไม่ว่าจะเป็นหญิงมีสามี ผู้เยาว์หรือผู้ไร้ความสามารถ หรือบุคคลซึ่ง

บรรลุนิติภาวะแล้วก็ตาม หากว่าได้ถูกทำร้ายถึงตายหรือบาดเจ็บจนไม่สามารถจัดการเองได้ มาตรา ๕(๒)

ได้กำหนดให้ บุคคลเหล่านี้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายคือ

ก. **ผู้บุพการี** ได้แก่ บิดา มารดา ปู่ ย่า ตา ยาย ทวด ของผู้เสียหาย(ถือตามความ

เป็นจริงโดยสายโลหิตซึ่งแตกต่างไปจากการเป็นผู้แทนโดยชอบธรรมตาม ม.๕(๑))

ข. **ผู้สืบสันดาน** ได้แก่ ลูกหลาน เหลน ลื้อ ของผู้เสียหาย(ถือตามความเป็นจริงโดย

สายโลหิต ดังนั้นบุตรบุญธรรมไม่มีฐานะเป็นผู้สืบสันดานตามมาตรา ๕(๒))

ค. **สามี หรือภริยา**ของผู้เสียหาย (หมายถึงสามีหรือภริยาโดยชอบด้วยกฎหมาย

ดังนั้น หญิงซึ่งเป็นภริยาชายโดยไม่ได้จดทะเบียนสมรสกัน จึงไม่มีอำนาจยื่นฟ้องคดีอาญาหรือขอเข้าร่วมเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการในคดีที่ชายนั้นถูกฆ่าตาย)

๓. ตามมาตรา ๕(๓) บุคคลผู้มีอำนาจจัดการแทนนิติบุคคล กำหนดให้ผู้จัดการ หรือ

ผู้แทนอื่นๆ ของนิติบุคคล เป็นผู้มีอำนาจจัดการแทนนิติบุคคลได้เฉพาะความผิดซึ่งกระทำลงแก่นิติบุคคลนั้น

(ดังนั้น บรรดาผู้เป็นหุ้นส่วนในห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคล ในห้างหุ้นส่วนจำกัด หรือบริษัท จำกัด กิติ แม้จะมี

อำนาจดูแลครอบงำการจัดการห้างหุ้นส่วนบริษัทก็ตาม แต่ก็ไม่มีฐานะเป็นผู้จัดการหรือผู้แทนอื่นๆ ของนิติ

บุคคลที่จะมีอำนาจจัดการแทนห้างหุ้นส่วน บริษัทนิติบุคคลตามมาตรา ๕(๓) ได้)

(๓) ป.วิ.อ.มาตรา ๖ ในคดีอาญาซึ่งผู้เสียหายเป็นผู้เยาว์ไม่มีผู้แทนโดยชอบธรรมหรือเป็นผู้วิกลจริตหรือ

คนไร้ความสามารถ ไม่มีผู้อนุบาล หรือซึ่งผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาลไม่สามารถจัดการตามหน้าที่ได้

หรือมีผลประโยชน์ขัดกับผู้เยาว์ ญาติของผู้นั้นหรือผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้องอาจร้องขอต่อศาลให้ตั้งเขาเป็น

ผู้แทนเฉพาะคดีได้ (หากกรณีผู้เยาว์หรือผู้วิกลจริต หรือคนไร้ความสามารถถึงแก่ความตายก่อน บุคคลใดจะร้องขอตั้งผู้แทนเฉพาะคดีไม่ได้)

ตัวอย่างคำพิพากษาศาลฎีกา ที่น่าสนใจเกี่ยวกับอำนาจฟ้องในฐานะเป็นผู้เสียหาย

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๗๑๒/๘/๒๕๕๗ แม้จำเลยจะขับรถจักรยานยนต์โดยประมาท ชนรถจักรยานยนต์ของผู้ตาย เป็นเหตุให้ผู้ตายตกจากรถ ศีรษะขาดพื้นและถึงแก่ความตาย แต่เหตุรถชนกันเกิดขึ้นก็เพราะผู้ตายซึ่งเป็นภริยาโจทก์ร่วมมีส่วนกระทำโดยประมาท **ผู้ตายจึงไม่ใช่ผู้เสียหายโดยนิตินัย** โจทก์ร่วมซึ่งเป็นสามีจึงไม่มีอำนาจจัดการแทนผู้ตายตาม ป.วิ.อ. มาตรา ๕(๒) **จึงไม่มีสิทธิยื่นคำร้องขอเข้าเป็นโจทก์ในความผิดดังกล่าว และไม่มีสิทธิอุทธรณ์ขอให้ลงโทษจำคุกจำเลยโดยไม่รอการลงโทษ**

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๓๕๒/๒๕๕๔ จำเลยทำเอกสารเท็จขอเบิกเงินค่ารักษาพยาบาลจากเจ้าหน้าที่ฝ่ายการเงินของ มณฑลทหารบกที่ ๓๑ แต่ **มณฑลทหารบกที่ ๓๑ เป็นเพียงหน่วยงานของกองทัพบกสังกัดกระทรวงกลาโหม** ซึ่งตาม พ.ร.บ.จัดระเบียบราชการกระทรวงกลาโหม พ.ศ.๒๕๐๓ มาตรา ๑๗ กำหนดให้ กองทัพบกเป็นนิติบุคคล **มณฑลทหารบกที่ ๓๑ ไม่มีฐานะเป็นนิติบุคคล** จึงไม่ใช่ผู้เสียหายหรือถือว่าเป็นผู้แทนอื่นตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๕(๓) การที่ พลตรี ศ. ผู้บัญชาการมณฑลทหารบกที่ ๓๑ มอบอำนาจให้ พันโท ป.มาร้องทุกข์ให้ดำเนินคดีอาญาแก่ จำเลยฐานฉ้อโกงซึ่งเป็นความผิดต่อส่วนตัวแทน กองทัพบก จึงถือว่าไม่มีการร้องทุกข์ตามระเบียบ พนักงานสอบสวนจึงไม่มีอำนาจสอบสวน

หมายเหตุ พ.ร.บ.จัดระเบียบราชการกระทรวงกลาโหม พ.ศ.๒๕๕๑ มาตรา ๒๒ บัญญัติให้ส่วนราชการกระทรวงกลาโหม เฉพาะสำนักงานปลัดกระทรวง กรมราชองครักษ์ กองทัพบก กองบัญชาการ

กองทัพไทย กองทัพบก กองทัพเรือ กองทัพอากาศ เท่านั้นที่เป็นนิติบุคคล ดังนั้น ส่วนราชการอื่นๆ ของกระทรวงกลาโหมนอกจากนี้ย่อมไม่มีฐานะเป็นนิติบุคคลและไม่อาจเป็นผู้เสียหายตามมาตรา ๒(๔) ได้

คำพิพากษาฎีกาที่ ๖๖๐๐/๒๕๔๔ การที่จำเลยยกยอกเงินจัดสรรผลกำไรสุทธิที่ได้มาจากการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้าน กองทุนหมู่บ้าน ค. โดยคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านซึ่งเป็นสมาชิกกองทุนหมู่บ้านจึงเป็นผู้เสียหายในอันที่จะร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนให้ดำเนินคดีแก่จำเลยได้ โดยถือว่าจำเลยยกยอกทรัพย์สินของกองทุนหมู่บ้าน ค. ซึ่งอยู่ในความครอบครองของสมาชิกและจำเลย การร้องทุกข์ของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านจึงเป็นการร้องทุกข์ที่ชอบด้วยกฎหมาย โจทก์จึงมีอำนาจฟ้อง

คำพิพากษาฎีกาที่ ๘๖๘/๒๕๗๔ การที่ลูกหนี้ทำสัญญาและชำระดอกเบี้ยเกินอัตราในกฎหมายให้แก่เจ้าหนี้โดยความสมัครใจนั้น ไม่เรียกว่าลูกหนี้เป็นผู้เสียหายตามกฎหมายอันจะพึงเป็นโจทก์ฟ้องขอให้ลงโทษเจ้าหนี้ตาม พ.ร.บ.ห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ.๒๕๗๔ ได้ (คำพิพากษาฎีกา ๑๒๒/๒๕๐๒)

ความผิดที่รัฐเท่านั้นเป็นผู้เสียหาย

๑. ความผิดต่อพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ.๒๕๒๒
๒. ความผิดฐานขัดขวางหมายหรือคำสั่งของศาลให้มาให้อัยการมาเบิกความหรือให้ส่งทรัพย์สินหรือเอกสารใดในการพิจารณาคดี ตาม ป.อ.๑๗๐
๓. ความผิดฐานทำลายดวงตราของเจ้าพนักงานตาม ป.อ.มาตรา ๑๔๑
๔. ความผิดต่อพระราชกำหนดการกู้ยืมเงินที่เป็นการฉ้อโกงประชาชน พ.ศ.๒๕๒๗
๕. ความผิดฐานค้าที่ดินโดยไม่ได้รับอนุญาตตามประมวลกฎหมายที่ดิน
๖. ความผิดต่อพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ.๒๕๖๔ และพระราชบัญญัติให้บำเหน็จในการ

ปราบปรามผู้กระทำความผิด พ.ศ.๒๕๔๔

๗. ความผิดฐานเป็นเจ้าพนักงานทำให้เสียหายซึ่งทรัพย์สินหรือเอกสารใดอันเป็นหน้าที่ของตนที่จะปกครองหรือรักษาไว้ตาม ป.อ.มาตรา ๑๕๘

๘. ความผิดฐานต่อลู่ขัดขวางเจ้าพนักงานตาม ป.อ.มาตรา ๑๓๘

๙. ความผิดต่อ พระราชบัญญัติควบคุมการก่อสร้างอาคารและพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร

๑๐. ความผิดฐานทำให้สูญหายหรือทำให้เสียหายซึ่งทรัพย์สินหรือเอกสารที่เจ้าพนักงานให้ยึดหรือสั่งให้ส่งเพื่อเป็นพยานหลักฐานหรือบังคับการให้เป็นไปตามกฎหมายตาม ป.อ.มาตรา ๑๕๒

๑๑. ความผิดตามประมวลรัษฎากรหรือพระราชบัญญัติศุลกากรก็เป็นความผิดที่กฎหมายมุ่งคุ้มครองประโยชน์ของรัฐเกี่ยวกับการจัดเก็บภาษีอากรโดยเฉพาะเอกชนคนใดคนหนึ่งคนใดหาเป็นผู้เสียหายที่จะมีอำนาจฟ้องไม่ แม้เอกชนคนนั้นจะได้รับความเสียหายจากการที่จำเลยฝ่าฝืนกฎหมายเกี่ยวกับภาษีอากรก็ตาม

๑๒. ความผิดตาม พระราชบัญญัติการเล่นแชร์ พ.ศ.๒๕๓๕

๑๓. ความผิดตาม พระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ.๒๕๒๒

๑๔. ความผิดต่อพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ.๒๕๒๒

คำถาม พนักงานอัยการเป็นโจทก์ฟ้องว่าจำเลยมีและพาอาวุธติดตัวเข้าไปในบ้านของนาย เขียว และจำเลยใช้อาวุธปืนกระบอกนั้นขู่เชิญบังคับเอาตัวนางสาว มด บุตรสาวของนาย เขียว ซึ่งมีอายุ ๑๖ ปี ไป หน่วงเหนี่ยวกักขังไว้ที่บ้านของจำเลย และจำเลยได้ข่มขืนกระทำชำเรานางสาวมด จนสำเร็จความใคร่ หลังจากนั้นจำเลยได้ใช้อาวุธปืนกระบอกดังกล่าวยิง นางสาวมดตาย เพื่อปกปิดความผิดของตน กับได้ฝัง

ชุกช่อนศพของ นางสาวมดไฉ่ที่บริเวณสวนหลังบ้านจำเลย หากนายเขียวขอยื่นคำร้องเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับ

พนักงานอัยการ นายเขียวสามารถเป็นผู้เสียหายที่มีอำนาจฟ้องคดีอาญาในความผิดฐานใดได้บ้าง

วิเคราะห์ปัญหาคดีนี้จำเลยกระทำความผิดหลายข้อหาต่อเนื่องกัน ดังนี้

๑. ฐานมิและพาอาวุธปืน ตาม พ.ร.บ.อาวุธปืนฯ มาตรา ๗, ๘ ทวิ, ๗๒ และ ๗๒ ทวิ

นายเขียวไม่เป็นผู้เสียหายในความผิดฐานนี้

๒. ฐานบุกรุกบ้านของนายเขียวตาม ปอ.มาตรา ๓๖๒, ๓๖๕(๑)

นายเขียวเป็นเจ้าของบ้านจึงเป็นผู้เสียหายโดยตรง

๓. ฐานพานางสาวมดอายุเกินสิบห้าปีแต่ยังไม่เกิน ๑๘ ปีไปเพื่อการอนาจาร ตาม ปอ.มาตรา ๒๘๓

ทวินางสาวมดเป็นผู้เสียหายโดยตรงในความผิดฐานนี้ เมื่อนางสาวมดยังเป็นผู้เยาว์และอยู่ใน

ความดูแลของนายเขียวผู้เป็นบิดา นายมดจึงมีอำนาจจัดการแทน นางสาวมดได้ตามมาตรา ๕

(๑) แต่เมื่อข้อเท็จจริงปรากฏว่านางสาวมดถึงแก่ความตายแล้วก่อนนายเขียวยื่นคำร้องขอเข้า

เป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการอำนาจปกครองของนายเขียวย่อมสิ้นสุดลง นายเขียวจึงไม่มี

ฐานะเป็นผู้แทนที่จะมีอำนาจจัดการแทนนางสาวมดตามมาตรา ๕(๑)

๔. ฐานพรากนางสาวมดผู้เยาว์ไปเสียจากนายเขียวบิดา ตาม ปอ.มาตรา ๓๑๘

นายเขียวเป็นผู้เสียหายโดยตรงในความผิดฐานนี้

๕. ฐานหน่วงเหนี่ยวกักขังทำให้นางสาวมดปราศจากเสรีภาพในร่างกายตาม ปอ.มาตรา ๓๑๐

นางสาวมดเป็นผู้เสียหายโดยตรงในความผิดฐานนี้และขณะนายเขียวยื่นคำร้องขอเข้าเป็น

โจทก์ร่วมนางสาวมดถึงแก่ความตายแล้ว นายเขียวจึงมิใช่ผู้แทนโดยชอบธรรมที่จะมีอำนาจ

จัดการแทนตามมาตรา ๕(๑)

๖.ฐานข่มขืนกระทำชำเรานางสาวมด ตาม ปอ.มาตรา ๒๗๖

นางสาวมดเป็นผู้เสียหายโดยตรงในความผิดฐานนี้และขณะที่นายเชียวยื่นคำร้องขอเข้า

เป็นโจทก์ร่วม นางสาวมดผู้เยาว์ถึงแก่ความตายแล้ว นายเชียวจึงมิใช่ผู้แทนโดยชอบธรรมที่จะ

มีอำนาจจัดการแทนตามมาตรา ๕(๑)

๗.ฐานฆ่านางสาวมดตายตาม ปอ.มาตรา ๒๘๘

นางสาวมดเป็นผู้เสียหายโดยตรง แต่เมื่อนางสาวมดผู้เสียหายโดยตรงถูกทำร้ายถึงตาย

นายเชียวซึ่งเป็นบุพการีจึงมีอำนาจจัดการแทนนางสาวมดได้ ตามมาตรา ๕(๒)

๘.ฐานซ่อนเร้นศพเพื่อปิดบังการตาย ตาม ปอ.มาตรา ๑๙๙

เป็นความผิดที่รัฐเท่านั้นเป็นผู้เสียหาย เอกชนคนหนึ่งคนใดไม่อาจเป็นผู้เสียหายในความผิด

ฐานนี้ได้ ดังนั้น นายเชียวจึงไม่ใช่ผู้เสียหายในความผิดฐานนี้

.....

ที่มา หนังสือคำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ภาค ๑-๒ โดย อ.ธานีศ เกศวพิทักษ์